

Sygn. akt I KK 92/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący)

SSN Przemysław Kalinowski

SSN Piotr Mirek (sprawozdawca)

Protokolant Małgorzata Czartoryska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Grzegorza Krysmanna
w sprawie **P.P.**

skazanego z art. 242 § 3 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 19 kwietnia 2021 r.,

kasacji wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Okręgowego w B.

z dnia 28 stycznia 2020 r., sygn. akt VIII Ka (...),

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w B.

z dnia 8 października 2019 r., sygn. akt III K (...),

- 1. uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu pierwszej instancji i uniewinnia oskarżonego od popełnienia zarzucanego mu czynu;**
- 2. kosztami procesu obciąża Skarb Państwa.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w B., orzekając w sprawie P.P., któremu zarzucono popełnienie czynu z art. 242 § 3 k.k., polegającego na tym, że w dniu 31 stycznia 2019 r., w B., po upływie 3 dni od wyznaczonego terminu, korzystając z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, udzielonej mu postanowieniem Sądu Okręgowego w B., VI Kow (...), nie powrócił bez usprawiedliwionej przyczyny do jednostki penitencjarnej, Aresztu Śledczego w B., wyrokiem z dnia 8 października 2019 r., sygn. akt III K (...), uznał oskarżonego P.P. za winnego tego, że w okresie od dnia 31 stycznia 2019 r. do dnia 4 maja 2019 r. w B., korzystając z przerwy w odbywaniu kary aresztu z mocy postanowienia Sądu Okręgowego w B. z dnia 27 listopada 2018 r., IV Kow (...), w wyznaczonym terminie, tj. w dniu 28 stycznia 2019 r., ani też w ciągu trzech dni po jego upływie, bez usprawiedliwionej przyczyny nie powrócił do Aresztu Śledczego w B., a następnie pozostawał bezprawnie na wolności do dnia 4 maja 2019 r. i za to na mocy 242 § 3 k.k. w zw. z art. 242 § 2 k.k. wymierzył mu karę 4 miesięcy pozbawienia wolności.

Powyższy wyrok zaskarżony został w całości apelacją obrońcy oskarżonego. Wnosząc o zmianę zaskarżonego wyroku i uniewinnienie oskarżonego od zarzucanego mu czynu, apelujący zarzucił:

1. obrazę przepisu prawa materialnego, tj. art. 242 § 3 k.k. poprzez błędną jego interpretację polegającą na uznaniu, iż:
 1. oskarżony miał obowiązek zastosować się do postanowienia Sądu Okręgowego w B. z dnia 27 listopada 2018 r., IV Kow (...) o udzieleniu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, w sytuacji gdy kary pozbawienia wolności, w stosunku do których udzielona została przerwa zostały połączone wyrokiem łącznym Sądu Rejonowego w B. z dnia 11 grudnia 2018 r., III K (...), zgodnie z art. 576 k.p.k.;
 2. wymieniony przepis dotyczy również braku powrotu z przerwy do odbycia kary aresztu, w sytuacji gdy tenże przepis wyraźnie stanowi, że dotyczy osób korzystających z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności;
 3. do wypełnienia znamion czynu zabronionego określonego w tym przepisie dochodzi w wypadku bezprawnego pozostawania na wolności, w sytuacji gdy powyższe zachowanie nie stanowi znamion czynu zabronionego określonego w art. 242 § 3 k.k.;

4. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku i mający wpływ na jego treść, a polegający na uznaniu, że oskarżony bez usprawiedliwionej przyczyny nie powrócił do zakładu karnego, w sytuacji gdy z jego wyjaśnień, zeznań żony A. P., jego siostry K. S., a także akt postępowania o udzielenie przerwy wynika, iż żona oskarżonego wymagała po urodzeniu drugiego dziecka pomocy w opiece nad dwójką niepełnoletnich dzieci, co powinno skutkować uznaniem, iż istniała usprawiedliwiona przyczyna braku powrotu oskarżonego z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności;
5. obrazę przepisów postępowania mającą wpływ na treść wyroku tj. art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. i art. 14 § 1 k.p.k. poprzez dokonanie nieuprawnionej zmiany opisu czynu zarzuczonego oskarżonemu polegającej na skazaniu oskarżonego za brak powrotu do zakładu karnego z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności w okresie od dnia 31 stycznia 2019 r. do dnia 4 maja 2019 r. oraz za bezprawne pozostawanie na wolności do dnia 4 maja 2019 r., w sytuacji gdy w akcie oskarżenia zarzuciono oskarżonemu tylko nie powrócenie bez usprawiedliwionej przyczyny do zakładu karnego w dniu 31 stycznia 2019 r., co skutkowało naruszeniem przez Sąd granic aktu oskarżenia i co najmniej błędnym opisem czynu, za który wymierzono karę pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy w B., wyrokiem z dnia 28 stycznia 2020 r., VIII Ka (...), utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Kasację od wyroku Sądu odwoławczego wniósł obrońca oskarżonego i zaskarżając go w całości, zarzucił obrazę przepisów:

1. prawa materialnego tj. art. 242 § 3 k.k. poprzez dokonanie błędnej jego interpretacji polegającej na uznaniu, że:
 1. skazany P. P. miał obowiązek powrotu w dniu 28 stycznia 2019 r. do zakładu karnego, w sytuacji gdy powyższy termin wynikał z postanowienia Sądu Okręgowego w B. z dnia 27 listopada 2018 r., IV Kow (...) udzielającego mu przerwy w odbywaniu jednostkowych kar pozbawienia wolności oraz kary aresztu, które podczas trwania przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności zostały połączone wyrokiem łącznym Sądu Rejonowego w B. z

- dnia 11 grudnia 2018 r., III K (...) i zgodnie z art. 576 k.p.k. kary jednostkowe połączone w wyroku łącznym nie powinny być wykonywane;
2. skazany P.P., mając orzeczoną przez Sąd penitencjarny przerwę w odbywaniu kary aresztu i nie powracając z niej w terminie określonym w postanowieniu o udzieleniu przerwy wyczerpał znamiona czynu z art. 242 § 3 k.k., w sytuacji gdy ten przepis nie reguluje kwestii braku powrotu z przerwy w odbywaniu kary aresztu;
 3. do znamion czynu określonego w przedmiotowym przepisie należy niezastosowanie się przez skazanego do wyznaczonego przez Sąd terminu do stawienia się w zakładzie karnym celem odbycia kary pozbawienia wolności;
 4. prawa procesowego tj. art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. i art. 14 § 1 k.p.k. w zw. z art. 433 § 1 k.p.k. poprzez dokonanie wykraczającej poza granice aktu oskarżenia zmiany opisu czynu zarzucanego skazanemu, polegającej na skazaniu jego za brak powrotu do zakładu karnego w okresie od dnia 31 stycznia 2019 r. do dnia 4 maja 2019 r. oraz za bezprawne pozostawanie na wolności do dnia 4 maja 2019 r., w sytuacji gdy skazanemu zarzucono jednostkowy czyn polegający na braku powrotu do zakładu karnego w dniu 31 stycznia 2019 r., co skutkowało skazaniem go za czyn, którego mu nie zarzucono.

W konkluzji kasacji obrońca oskarżonego wniósł o uchylenie wyroków sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na kasację Prokurator Rejonowy w B. wniósł o oddalenie kasacji jako oczywiście bezzasadnej. Takie samo stanowisko zajął uczestniczący w rozprawie kasacyjnej prokurator Prokuratury Krajowej.

Sąd Najwyższy stwierdził, co następuje.

Kasacja obrońcy oskarżonego, z uwagi na podniesiony w niej zarzut obrazy art. 242 § 3 k.k., przez przyjęcie, że przepis ten dotyczy również korzystającego z przerwy w wykonywaniu kary aresztu, okazała się zasadna, a uwzględnienie tego zarzutu musiało skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku oraz utrzymanego

nim w mocy wyroku Sądu pierwszej instancji i uniewinnieniem oskarżonego od popełnienia zarzucanego mu czynu.

Charakter uchybienia wskazanego w uwzględnionym zarzucie pozwolił na ograniczenie rozpoznania kasacji, gdyż odnoszenie się do pozostałych postawionych w niej zarzutów stało się bezprzedmiotowe.

Przedstawiając powody rozstrzygnięcia, przypomnieć trzeba, że postanowieniem z dnia 27 listopada 2018 r., IV Kow (...), Sąd Okręgowy w B. udzielił P. P. przerwy w odbywaniu:

1. kary roku pozbawienia wolności orzeczonej w sprawie III K (...) Sądu Rejonowego w B.,
2. kary 2 lat i 9 miesięcy pozbawienia wolności orzeczonej w sprawie VII K (...) Sądu Rejonowego w B.,
3. kary 3 lat pozbawienia wolności orzeczonej w sprawie XIII K (...) Sądu Rejonowego w B.,
4. kary 7 dni aresztu orzeczonej w sprawie XIII W (...) Sądu Rejonowego w B., na okres do dnia 27 stycznia 2019 r., po upływie którego skazany nie wrócił do wyznaczonej jednostki penitencjarnej – został do niej przymusowo doprowadzony w dniu 4 maja 2019 r.

W dniu 11 grudnia 2018 r. Sąd Rejonowy w B., w sprawie III K (...) wydał wyrok łączny, którym połączył wymienione wyżej w pkt 1, 2 i 3 wyroki Sądu Rejonowego w B. Wyrok ten stał się prawomocny z dniem 19 grudnia 2018 r., a wykonujący go sąd wezwał skazanego do stawienia się Areszcie Śledczymi w B. w dniu 25 stycznia 2019 r.

W dniu 4 stycznia 2019 r. skazany złożył wniosek o udzielenie dalszej przerwy, a w dniu 7 stycznia 2019 r., w związku z wezwaniem do odbycia kary łącznej złożył wniosek o odroczenie jej wykonania.

Lektura uzasadnień wydanych w sprawie oskarżonego wyroków sądów obu instancji oraz dołączonych akt sprawy orzeczeń sądów orzekających w postępowaniu wykonawczym prowadzonym wobec P.P. wskazuje, że wymienione sądy nie dokonały pełnej oceny skutków prawnych, jakie pociągało za sobą wydanie wyroku łącznego w czasie korzystania przez skazanego z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności i nie dokonały wykładni przepisu art. 242 § 3

k.k. w kontekście przyjęcia przez Sąd pierwszej instancji, że przypisane oskarżonemu zachowanie dotyczyło wyłącznie korzystania z przerwy w odbywaniu kary aresztu. O problemach z określeniem sytuacji skazanego na płaszczyźnie przepisów prawa karnego wykonawczego świadczy chociażby przeprowadzenie równolegle dwóch postępowań – w przedmiocie udzielenia dalszej przerwy i w przedmiocie odroczenia wykonania kary łącznej, zakończonych wydaniem w obu przypadkach merytorycznych orzeczeń.

Prawdą jest, że Kodeks postępowania karnego ani Kodeks karny wykonawczy nie zawierają przepisów odnoszących się wprost do sytuacji będącej przedmiotem rozstrzygnięcia w sprawie oskarżonego. Nie oznacza to jednak, że brak w tym przypadku norm prawnych pozwalających na jednoznaczne wypowiedzenie się w przedmiocie jego odpowiedzialności. Istotne są tutaj trzy kwestie.

Po pierwsze, przerwa w wykonaniu kary (art. 153 § 1 k.k.w.) jest instytucją, której byt uzależniony jest od istnienia kary pozbawienia wolności, którą skazany rozpoczął już wykonywać. Co oczywiste, w przypadku odbywania przez skazanego kilku kar pozbawienia wolności, w kolejności i według zasad określonych w art. 80 k.k.w., udzielenie przerwy dotyczy wszystkich tych kar.

Po drugie, zgodnie z dyspozycją art. 576 § 1 k.p.k., z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego, wyroki podlegające połączeniu nie ulegają wykonaniu w zakresie objętym wyrokiem łącznym. Treść powołanego przepisu jest stanowcza i jednoznaczna. W orzecznictwie sądów powszechnych, w podobny sposób ocenia się skutki uprawomocnienia wyroku łącznego w odniesieniu do postanowienia o warunkowym zwolnieniu z odbycia reszty kary, podkreślając, że skoro z chwilą uprawomocnienia wyroku łącznego, w zakresie nim objętym, połączone wyroki nie podlegają wykonaniu, to nie jest możliwe udzielenie i kontynuowanie warunkowego zwolnienia z odbycia reszty orzeczonych nimi kar. Postanowienie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kar jednostkowych z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego, właśnie z tego powodu, traci przymiot wykonalności. Pogląd taki należy również odnieść do postanowienia o udzieleniu przerwy w odbyciu kar jednostkowych, w sytuacji gdy kary te zostały objęte wyrokiem łącznym. Z chwilą prawomocności wyroku łącznego postanowienie o udzieleniu przerwy w odbyciu kar jednostkowych nie podlega wykonaniu, a to z

tego powodu, iż już kary jednostkowe nie podlegają wykonaniu, podlega wykonaniu tylko kara łączna. Natomiast dyrektywa zawarta w art. 576 § 1 k.p.k., odnosząca się bezpośrednio do wyroków podlegających połączeniu w wyroku łącznym, a pośrednio również do orzeczenia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kar jednostkowych wymierzonych tymi wyrokami oraz przerwy w karze, nie działa *ex lege*, a określa podstawę prawną do podejmowania odpowiednich decyzji wykonawczych, również w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty podlegającej wykonaniu kary łącznej orzeczonej wyrokiem łącznym (tak postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 8 czerwca 2005 r., II AKzw (...), por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1995 r., II KRN 70/95) lub przerwy, w układzie gdy wyrokiem łącznym nie została objęta kara z której udzielono skazanemu przerwy lub warunkowego przedterminowego zwolnienia. Jeżeli zatem postanowienie o udzieleniu przerwy odnosi się w równej mierze do wszystkich kar wykonywanych przed zwolnieniem na przerwę i mogłoby zostać udzielone w stosunku do każdej z tych kar z osobna, w oparciu o te same przesłanki i na tej samej podstawie, to uprawomocnienie się wyroku łącznego nie dezaktualizuje postanowienia o udzieleniu przerwy w wykonaniu kary w zakresie tej objętej nim kary, która została orzeczona wyrokiem niepodlegającym łączeniu. Tylko w związku z wykonywaniem tej kary na skazanym ciąży obowiązek zgłoszenia się po przerwie do właściwej jednostki penitencjarnej.

W stosunku do kar orzeczonych wyrokami połączonymi wyrokiem łącznym, z chwilą jego uprawomocnienia obowiązek powrotu skazanego do zakładu karnego nie wynika z konieczności kontynuowania odbywania tych kar, ale z konieczności odbycia wprowadzanej do wykonania kary łącznej, gdyż to ona podlega wykonaniu i może być przedmiotem stosowania instytucji prawa karnego wykonawczego stanowiących odstępstwo od zasady bezzwłocznego i ciągłego wykonywania kary. Tok postępowania wykonawczego dotyczącego tej kary jest zależy od realiów konkretnej sprawy, w tym i decyzji organów tego postępowania. O tym, że mogą one w różny sposób kształtować sytuację skazanego świadczą chociażby regulacje zawarte w przepisach wykonawczych odnoszących się do kwestii związanych z problematyką sprawy oskarżonego. Przepis § 147 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie czynności administracyjnych

związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawienie wolności oraz dokumentowania tych czynności (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 869) przewiduje w ust. 2 wystąpienie przez administrację jednostki penitencjarnej do sądu penitencjarnego z wnioskiem o ustalenie terminu stawienia się skazanego do jednostki penitencjarnej w wypadku gdy sąd wykonujący wyrok łączny, obejmujący wszystkie lub niektóre z kar wykonywanych przed zwolnieniem na przerwę, wyznaczył skazanemu inny termin stawienia się do odbycia kary niż wynikający z postanowienia o udzieleniu przerwy w wykonaniu kary, a w ust. 3 określa czynności administracyjne związane z odroczeniem przez właściwy sąd kary wymierzonej wyrokiem łącznym obejmującym wszystkie lub niektóre z kar wykonywanych przed zwolnieniem na przerwę.

Po trzecie, karą pozbawienia wolności w rozumieniu art. 242 § 3 k.k. nie jest kara aresztu.

Pomijając nieistotną w realiach sprawy kwestię dopuszczalności udzielenia przerwy w odbywaniu kary aresztu (w orzecznictwie sądów powszechnych prezentowane są w tym zakresie dwa przeciwstawne stanowiska – por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 sierpnia 2008 r., II AKz w 694/08 oraz postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 października 2012 r., II AKz w 1494/12), stwierdzić trzeba, że przepisy prawa karnego materialnego nie przewidują podstawy pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby, która korzystając z przerwy w odbywaniu kary aresztu orzeczonej za wykroczenie, bez usprawiedliwionej przyczyny nie powróciła do zakładu karnego najpóźniej w ciągu trzech dni po upływie wyznaczonego terminu. Ustawodawca, określając znamiona przestępstwa stypizowanego w art. 242 § 3 k.k., inaczej niż w przypadku typów przestępstw z art. 242 § 1 i 2 k.k., nie odwołuje się do samego faktu pozbawienia wolności jako konsekwencji wykonywania orzeczenia sądu lub nakazu prawnego wydanego przez inny organ państwowy (§ 1), czy też niepowiązanego z podstawą umieszczenia w zakładzie karnym zezwolenia na jego czasowe opuszczenie (§ 2), lecz posługuje się pojęciem kary pozbawienia wolności, które odnosi się do sankcji wymienionych w art. 32 pkt 3 – 5 k.k.

Niczego w tym zakresie nie zmienia to, że zgodnie z zawartym w art. 242 § 3 k.k.w. objaśnieniem wyrażenia „kara pozbawienia wolności”, jeżeli ustawa nie

stanowi inaczej, przez wyrażenie to użyte w Kodeksie karnym wykonawczym w znaczeniu ogólnym należy rozumieć również zastępczą karę pozbawienia wolności, karę aresztu wojskowego, karę aresztu lub zastępczą karę aresztu, karę porządkową oraz środek przymusu skutkujący pozbawieniem wolności. Powyższa zasada, znajdująca zastosowanie do przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, nie może jednak służyć do modyfikowania treści znamion czynów zabronionych stypizowanych w Kodeksie karnym i rozszerzania przewidzianego w jego przepisach zakresu odpowiedzialności karnej. Zauważyć zresztą trzeba, że dotyczy to rozumienia pojęcia „kary pozbawienia wolności” używanego na gruncie innych ustaw, czego przykładem są chociażby przepisy art. 14d i art. 14e ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 poz. 1842), regulujące wykonywanie kary pozbawienia wolności oraz kar i środków przymusu określonych w art. 242 § 3 k.k.w. poprzez umieszczenie skazanego w zakładzie leczniczym.

Mając to wszystko na względzie, zgodzić się trzeba z tym, że w przedstawionych na wstępie realiach sprawy oskarżony po upływie okresu udzielonej przerwy był zobligowany do powrotu do jednostki penitencjarnej w celu odbycia kary 7 dni aresztu orzeczonej wyrokiem Sądu Rejonowego w B. w sprawie XIII W (...). Wobec nieobjęcia wyrokiem łącznym, tylko w stosunku do tego jednego wyroku postanowienie o udzieleniu przerwy zachowało aktualność i walor wykonalności. Pozostaje to w zgodzie z ustaleniami Sądu pierwszej instancji, który modyfikując opis czynu przypisanego oskarżonemu, przyjął, że korzystał on z przerwy w odbywaniu kary aresztu orzeczonej wskazanym wyrokiem. Rzecz jednak w tym, iż jak wskazano to we wcześniejszych rozważaniach, przepis art. 242 § 3 k.k. nie penalizuje niepowrotu z przerwy w wykonywaniu kary aresztu.

Kierując się powyższym, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu pierwszej instancji i wobec tego, że zachowanie oskarżonego nie realizowało znamion przestępstwa określonego w art. 242 § 3 k.k., uniewinnił go od popełnienia zarzucanego mu czynu.

O kosztach procesu orzeczono po myśli art. 632 pkt 2 k.p.k.

